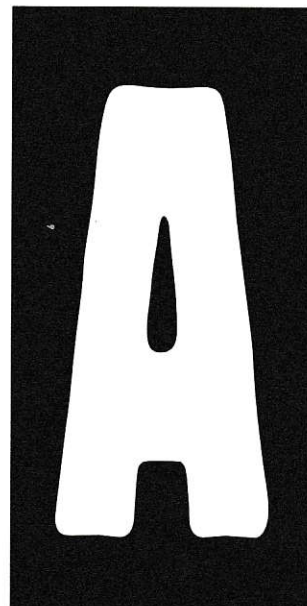

UN MODEL DE FORMACIÓ EN ARXIVÍSTIC

Introducció

Plenament immersos en una societat en què la informació i la documentació són cada cop més importants, l'arxivística, de la mateixa manera que la resta de ciències de la documentació, ha de jugar un paper clau a l'hora de donar respostes a la problemàtica que la gestió d'aquest volum documental comporta. No és cap secret que la producció de documents ha augmentat espectacularment en els darrers decennis, alhora que s'hi han incorporat noves tecnologies per afrontar-ne el tractament. Davant aquesta situació, els professionals de la documentació, i en especial els arxiviers, han d'estar al dia pel que fa a les modernes tècniques de tractament arxivístic i documental, tan sols així es podrà garantir un eficaç accés a la informació i la racionalització de la producció, i una política de conservació degudament planificada.

És cert que indiscutiblement els arxius han sofert en els darrers temps una notable potenciació, de manera que se n'ha incrementat el nombre, els mitjans de què disposen i, en conseqüència, també han augmentat els professionals dedicats a la tasca d'arxiviers; tot i així, en general, la situació dista encara de ser satisfactòria, per la qual cosa cal que aquesta tendència tingui continuïtat i que entrem en el proper mil·lenni amb més sensibilitat vers el patrimoni documental públic i privat.

Formació en arxivística: estat de la qüestió

L'ensenyament de l'arxivística a l'Estat espanyol es pot agrupar en dos grans blocs: l'ensenyament reglat i l'ensenyament no reglat. Pel que fa al primer nivell, el de l'ensenyament reglat, cal dir que l'arxivística tan sols s'hi troba present indirectament, inclosa dins els programes de formació de les altres ciències de la informació, la biblioteconomia i la documenta-

ció; així, des de la implantació a partir de l'any 1982 de la diplomatura de Biblioteconomia i Documentació, l'arxivística s'hi ha vist representada de manera molt minsa, mentre que a la llicenciatura de Documentació, creada recentment, cap de les directrius establertes al Reial decret 912/1992 correspon específicament a l'àmbit de l'arxivística. Quant a l'ensenyament no reglat, és a dir, els màsters i els cursos d'especialització i capacitació organitzats per organismes diversos, universitaris o no, resulta evident que tot i no estar homologats per les autoritats educatives, han omplert un buit en el que és la realitat de l'ofici d'arxivier, que no troba correspondència en una formació oficial degudament reglada. Catalunya, pionera en aquests tipus d'estudis, compta ja amb set edicions del Màster, quatre de les quals s'han portat a terme a la Universitat Autònoma de Barcelona i les tres restants, a les universitats de Lleida, Girona i Rovira i Virgili.

En aquesta situació que exposem, és coherent parlar de l'arxivística com d'una professió sense formació.

D'altra banda, en els darrers anys s'està realitzant un gran esforç per part de les associacions professionals que representen el col·lectiu d'arxiviers d'arreu de l'Estat per tal d'aconseguir una més gran sensibilitat per part de les diferents administracions, un canvi de mentalitat que es tradueixi en la creació d'una llicenciatura de segon cicle específica en arxivística, destinada a formar arxiviers generalistes; així mateix, s'aposta també per la necessitat d'organitzar estudis de tercer cicle (postgrau, màsters i doctorat) que permetin l'especialització dels professionals arxiviers. No hem d'oblidar que, igual que passa en altres àmbits, l'arxivier necessita cada vegada més estar especialitzat en els diferents sectors que impliquen els diversos tipus d'arxius que hi ha i la gran varietat de tipologies documentals i de suports que avui es poden trobar.

Aquesta dinàmica s'ha traduït en una Proposta de Llicenciatura en Arxivística i Gestió de Documents, recolzada per un total de catorze associacions professionals d'arxiviers, bibliotecaris i documentalistes, i adreçada al Ministeri d'Educació i Cultura. Caldrà esperar, doncs, que l'administració competent vulgui reconèixer les mancances en formació que pateix aquesta professió, tot i arbitrar les mesures adients per posar-hi remei.

Els arxius a les comarques de Tarragona

Tradicionalment, les comarques tarragonines han patit una seriosa mancança pel que fa a l'existència d'arxius de titularitat pública i privada i, el que és més preocupant, bona part dels que ja hi havia no destaquen per l'eficàcia en el servei, el desenvolupament del tractament documental ni la correcta dotació en equipaments i recursos de tot tipus. Tot i que en els darrers temps s'han creat nous arxius i se n'han potenciat d'altres ja existents, bàsicament municipals, la veritat és que les comarques de Tarragona disten encara de posseir un bon nivell pel que fa al tractament del seu patrimoni documental, públic i privat. Per exemple, són encara moltes les administracions de poblacions amb un nivell demogràfic important que no disposen d'un arxiu que sigui quelcom més que un magatzem de paper, i on l'aplicació de tècniques de gestió documental és un exercici de ciència-ficció. Aquesta situació, tot i considerar l'obligació legal de les administracions públiques respecte de la correcta gestió del seu patrimoni documental i de la millora de funcionament a tots nivells que implica la correcta gestió documental, en el cas de les empreses privades, creiem que necessàriament plantejarà, a mitjà termini, una demanda de professionals capacitats per fer-se càrrec de les tasques pròpies d'un arxiu.

Cal esperar, doncs, que aquesta previsible dinàmica afavoreixi la col·locació laboral progressiva de les persones que, a les nostres comarques, s'han preocupat de formar-se en arxivística al màxim nivell que hi ha avui en dia, cursant el 1r Master en Arxivística, que, coorganitzat per la Universitat Rovira i Virgili i l'Associació d'Arxiviers de Catalunya, s'ha impartit entre els anys 1995 i 1998.

El 1r Màster en Arxivística de la URV: aspectes organitzatius i estructurals

Vers l'any 1995 va començar a gestar-se al Departament d'Història i Geografia de la Universitat Rovira i Virgili (URV) el projecte de portar a Tarragona el Màster en Arxivística, l'ensenyament en arxivística que, impulsat per l'Associació d'Arxiviers de Catalunya (AAC), s'estava impartint ja a la Universitat Autònoma de

Barcelona i que aquell mateix any començava a la Universitat de Girona i la Universitat de Lleida. La província de Tarragona, per tant, quedava com l'únic sector del país on no s'oferia aquest tipus de formació.

Les converses entre la URV, a través del seu Departament d'Història i Geografia, i l'Associació d'Arxiviers de Catalunya van anar avançant i, finalment, l'any 1995 es perfilava el que hauria de ser l'estructura d'organització del Màster, que integrava representants de la URV i de l'AAC. A través d'un conveni, signat pel rector en representació de la Universitat i pel president de l'AAC, s'establí el marc de col·laboració que concretava els aspectes més puntuals que haurien de configurar aquesta proposta de formació.

El Màster quedava estructurat en tres cursos: 1995-96, 1996-97 i 1997-98, dels quals els dos primers eren de docència, mentre que el tercer quedava reservat a l'elaboració i la defensa del treball final.

En un altre aspecte, cal assenyalar que aquest Màster ha estat totalment autofinançat, no s'ha rebut subvenció econòmica de cap tipus, tot i que sí que hi ha hagut dues col·laboracions institucionals remarcables, a banda del paper jugat per la pròpia Universitat: la de l'Autoritat Portuària de Tarragona, que va cedir les instal·lacions de l'Arxiu Històric del Port per acollir les classes i allotjar la secretaria del Màster, i la del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, a través del Servei d'Arxius, que va posar la seva xarxa d'arxius històrics a disposició de l'organització per tal d'acollir-ne les pràctiques.

•Les matèries impartides

A l'hora de definir el programa d'assignatures del Màster, es va procurar que abastés tots aquells aspectes que s'impliquen directament o indirectament en la ciència arxivística, que cada dia més es mostra com una ciència multidisciplinària; així, es va donar especial importància al coneixement dels diferents tipus d'arxius i de fons documentals, al mateix temps que s'incidí en l'estudi de les institucions que generen aquests fons. L'estudi de les diferents tipologies documentals i el seu tractament va ser també un dels objectius bàsics del programa. Altres aspectes, com la paleografia –per als alumnes que no l'haguessin cursat a la llicenciatura–, el règim jurídic de la documentació, l'aplicació de noves tecnologies en el tractament documental, l'estudi de les instal·lacions i els equipaments necessaris, les tècniques de direcció, gestió i màrqueting aplicades als arxius i la funció social i la projecció cultural dels arxius van ser també objecte d'atenció en el programa del Màster. Especial atenció va rebre, en el segon curs, la gestió dels documents administratius, que ha esdevingut en els darrers temps el gran repte de l'arxivística moderna.

En conjunt creiem que es va oferir un programa equilibrat, tot i que potser hagués estat necessària una major incidència en qüestions de gestió documental, en detriment d'altres aspectes sense una implicació tan directa en el desenvolupament de la professió.

•El professorat

LAAC va ser l'encarregada de proposar el professors especialistes en arxivística i documentació, mentre que el Departament d'Història i Geografia de la URV proposava el professorat destinat a impartir les matèries més generalistes.

En el camp de l'arxivística i la documentació, el Màster va comptar amb figures rellevants, com ara Michel Duchein, inspector general dels Arxius de França; Danielle Neirinck, tècnica de la Direcció dels arxius de França; Antònia Herèdia, directora de l'Arxiu de la Diputació de Sevilla; Vicente Viñas, cap de secció del Servei de Llibres i Documents de l'Institut de Restauració i Conservació de Béns Culturals; Ramon Alberch, arxiver en cap de l'Ajuntament de Barcelona; Josep Maria Sans, director de l'Arxiu Nacional de Catalunya; i una llarga relació de professionals rellevants que van propiciar un bon nivell docent. Cal destacar també la presència de documentalistes, com ara Ernest Abadal, professor de l'Escola de Biblioteconomia i Documentació, o Montserrat Bailac, documentalista del Centre de Documentació de TV3, que van contribuir a ampliar l'àmbit estrictament arxivístic, i van endinsar-se en el món de la documentació.

Pel que fa a les matèries generalistes, van ser impartides per professors de la URV provinents de les facultats de Lletres, Ciències Jurídiques, Ciències Econòmiques i Empresarials i l'Escola Tècnica Superior d'Enginyeria.

•Altres aspectes d'interès

Per tal de complementar les classes, es van organitzar tot un seguit d'activitats paral·leles, amb la finalitat de diversificar d'alguna manera la dinàmica del Màster i poder oferir a l'alumne possibilitats reals de contacte amb el món dels arxius. Bàsicament, les activitats organitzades van ser de tres tipus:

- a) Les pràctiques en arxius per a aquells alumnes sense experiència laboral en un arxiu
- b) Visites a arxius i centres documentals
- c) Conferències complementàries

a) Les pràctiques

Del total de trenta-dos alumnes inscrits, vint-i-dos van haver de realitzar les pràctiques. Aquests alumnes van distribuir-se, majoritàriament, entre els arxius de les comarques de Tarragona, amb especial rellevància de l'Arxiu Històric de Tarragona, que va acollir-ne sis alumnes. La resta es va distribuir entre els centres següents: Arxiu Diocesà de Tarragona, Arxiu Històric del Port de Tarragona, Arxiu Històric Comarcal de Reus,

Arxiu Històric Comarcal de Valls, Arxiu Històric Comarcal del Vendrell, Arxiu de l'Audiència de Barcelona i Arxiu Nacional de Catalunya.

Com ja hem esmentat amb anterioritat, cal destacar en aquesta vessant la col·laboració del Servei d'Arxius de la Generalitat, que va posar a disposició dels alumnes del Màster els arxius de la seva xarxa per tal de poder realitzar les pràctiques.

Finalment, tan sols cal destacar l'absència d'arxius administratius dins l'oferta de pràctiques, la qual cosa va implicar una greu mancança en les possibilitats de formació dels alumnes i va posar una vegada més en evidència un dels "punts negres" del sistema d'arxius de les comarques de Tarragona.

b) Les visites

Al llarg dels tres cursos del Màster es van programar diverses visites a arxius i centres documentals tant de les comarques de Tarragona com d'arreu; així, els mesos d'abril i maig de 1996 es van organitzar visites guiades a l'Arxiu Històric del Port de Tarragona, a l'Arxiu Històric Comarcal de Reus, al fons fotogràfic del Museu Comarcal Salvador Vilaseca de Reus, a l'Arxiu Històric de Tarragona, al Centre de Documentació de TV3 i a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Com és habitual, aquest tipus d'activitat va resultar de gran interès per a l'alumnat, que descobria en alguns casos aquests centres per primera vegada.

c) Les conferències complementàries

Com a complement a les classes, van programar-se també un seguit de conferències sobre temes relacionats directament o indirectament amb els arxius, i impartides igualment per persones relacionades amb els arxius a diferents nivells, com a professionals o com a usuaris. Entre els conferenciant, cal esmentar: Josep M. Casanellas, que va parlar sobre els arxius hospitalaris; Josep Fernández Trabal, que ho va fer sobre els arxius patrimonials; Josep Baucells sobre els arxius eclesiàstics; Montserrat Galera, sobre la documentació gràfica, i qui signa el present article, sobre els arxius d'imatges; mentre que en la vessant d'usuaris, l'arquitecte Francesc Albardené, i l'historiador Andreu Mayayo ens van donar la seva visió, basada en l'experiència pròpia, sobre el funcionament dels arxius.

Els treballs finals

Juntament a la vessant docent, el Màster ha comportat també l'obligatorietat de realitzar un treball final, imprescindible per poder obtenir la titulació definitiva corresponent. Els alumnes van haver de proposar un treball de recerca i investigació arxivística, de temàtica inèdita, que no hagués estat objecte d'estudi. Aquest treball final podia estar centrat, bàsicament, en els àmbits següents:

•Elaboració dels instruments de descripció i d'informació d'un fons arxivístic o d'una part d'aquest.

•Projectes d'organització d'arxius o de tractament tècnic i específic d'un o més fons.

•Treballs de reflexió o compendi d'aspectes tècnics i pràctics de l'arxivística en els seus diferents aspectes o en relació amb les ciències auxiliars de la història.

Els treballs finals havien d'estar dirigits per professionals arxiviers, preferentment especialitzats en la matèria que l'alumne volgués treballar.

No cal dir el repte que va significar aquest treball final per a tots i cada un dels alumnes, que van haver de posar a la pràctica bona part dels coneixements adquirits a les classes del Màster. Finalment, però, es van presentar un total de vint-i-quatre treballs finals, corresponents als vint-i-set alumnes que han finalitzat el Màster, ja que en tres casos van ser treballs compartits per dos alumnes. La realització d'aquests treballs pren una rellevància especial des del moment que han significat, en molts casos, el tractament –o el projecte de tractament– de fons documentals o arxius que no disposaven de cap mena d'instrument de descripció. Podríem dir que, en conjunt, la realització d'aquests treballs han suposat un pas endavant en el tractament del patrimoni documental de les comarques tarragonines.

En conclusió

L'abril de 1996, al número 19 d'aquesta mateixa revista, donàvem notícia de la realització a Tarragona del Màster en Arxivística; avui, una vegada finalitzat, podem fer-ne balanç, un balanç que ha de ser positiu per diversos motius: en primer lloc, per haver possibilitat que aquest tipus de formació s'impartís a la URV i l'equiparés d'aquesta manera a la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat de Girona i la Universitat de Lleida; d'altra banda, s'ha permès que les persones interessades a formar-se en el terreny de l'arxivística puguin fer-ho sense haver de desplaçar-se més enllà de la ciutat de Tarragona, la qual cosa significa estar en igualtat de condicions amb barcelonins, lleidatans i gironins; finalment, s'ha aconseguit formar un conjunt de persones amb una base teòrica suficient per desenvolupar les tasques pròpies d'arxiu, de manera que puguin respondre a una possible demanda de personal per fer front al tractament documental dels diversos organismes, públics i privats, de les nostres comarques.

Defensats el mes d'octubre de 1998 els darrers treballs finals, es donava per acabat el 1r Màster en Arxivística de la URV. Dels trenta-dos alumnes inscrits inicialment, vint-i-set han aconseguit la titulació corresponent, després de cursar un mínim de quaranta-nou

crèdits i un màxim de cinquanta-tres, de presentar el corresponent treball final i de realitzar –en els casos en què era necessari– un total de cent cinquanta hores de pràctiques d'arxiu per alumne.

Però més enllà de valoracions genèriques o purament estadístiques que podem fer del Màster, caldrà confiar ara que els organismes públics i privats de les nostres comarques que vulguin posar ordre i concert en la seva documentació o que simplement vulguin potenciar el seu arxiu, siguin capaços de valorar la garantia que representen aquestes vint-i-set persones formades adequadament per fer front a la tasca arxivística. Les institucions públiques catalanes haurien de ser extraordinàriament escrupoloses a l'hora de dotar de personal els seus arxius, tot i considerar la política de formació que s'ha portat a terme en els darrers anys en aquest àmbit per part de les universitats catalanes, impulsada per l'AAC i amb el suport dels departaments de Cultura i Ensenyament de la Generalitat. Dit d'una altra manera: de poc servirà formar especialistes en arxius si a l'hora de destinar-hi personal es prescindeix d'aquesta formació, malbaratant l'esforç de les administracions de formar i dels alumnes de formar-se. Cal ser conseqüent.

Però també cal ser optimista i pensar que, en el pitjor dels casos, el pas endavant ja està donat i que aquesta dinàmica actual de creixent preocupació pel patrimoni documental a les comarques de Tarragona que esmentàvem, possiblement sigui el fonament sobre el que bastir una xarxa d'arxius i d'institucions documentals en general amb capacitat d'afrontar amb èxit el repte del futur. El repte de l'era de la informació.

RICARD IBARRA I OLLÉ
*Coordinador del 1r Màster
en Arxivística de la URV*